

VI. 3322. - 1933. IV. 7. - körtés - jogtörés. és mlk. jogpót;

IX. 5098 - 1937. X. 27. - jogtörés. és mlk. jogpót - nyltb;

XII. 6432 - 1941. VI. 17. - kékés - m. magánjogpót;

6563 -

~~6563~~ - " - X. 23 - m. mj. pót - nyltb;

XII. 6679. - 1942. II. 20. - vegyes - nyltb.

Koncar, Szolnok m. 1905. XII. 2p. ref.

Aratói áhítat: 664/1941-42.

Rep: 1942. II. 20.

Rile

A BÉRESZLŐNI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYI GYŰJTEMÉNY
 JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

396. 1941/1942. évi.

K. k.: 1941. évi december hó 5-

Előrel.:

drh. melléklet. Utórel.: 664/1942.

Bizalmatna kiadatik:

Dr. Zechár Gyula

„ István Lottó

professzor munkat.

Doboz 1941. december 6.

[Handwritten signature]
 r. i. delvanc

Fő dolgozat eljegyzés,
 1941. dec. 12

[Handwritten signature]

Horváth János

D. 941 XII / 17. jún

AZ INGÓ JELZÁLOGJOGRÓL.

Doktori értekezés a ma-
gyar magánjog tárgyköré-
ből.-

Irta: *Harsányi Pál*

A 2359

A gazdasági élet, a kereskedelem és a hitel mindinkább fokozódó szükségletei kihatással vannak a jogélet különböző ágaira is s nem elégszenek meg azzal, hogy az adós tárgyaira csak abban az esetben kapjon hitelt, ha javát a hitelező birtokában bocsátja. Ez az átbocsátás egyrészt az adós a saját dolga feletti rendelkezés elvesztése által annak jövédelmezőségétől fosztja meg, ami az adósnak terhét nehezebbíti, másrészt a hitelezői érdek biztosítását célzó, de azon tulmenő, az átadott dolog jövédelmezőségét kihasználni nem tudó, vagy a kihasználás által az ingó állagát is veszélyeztető eljárás nemzetgazdasági szempontból is a jogalkotást arra ösztönzi, hogy az ingó dolgok oly elzálogosítását tegye lehetővé, mely az adós birtokát lehetővé teszi a zálogul lekötött dolog felett. Azt a célt szolgálja az ingó jelzálog intézménye, mely

tehát ingóságoknak birtokváltozás nélküli elzálogosítására nyújt módot.

Mielőtt azonban a jogalkotás méhében vajudó, nálunk még most csak kialakulóban levő jogintézmény problémáinak részletes tárgyalásába fogunk, a zálogjog általános történeti fejlődésére egy futó pillantást kell vetnünk, hogy alkalmunk legyen rámutatni a jogalkotás küzdelmére a zálogjog intézményének kialakulásánál és megemlékezhessünk azokról az eszközökről, melyet a jog lépten-nyomon felhasznál, ezen jogintézmény pótlására, sok visszás helyzetet hozva létre. A zálogjog intézménye a múltban is a gazdasági élet, a forgalom igényeit szolgálta, fejlődése szoros kapcsolatban áll tehát az illető nép kulturájával, ker. életével, s valahányszor a történelem folyamán az említett téreken visszaesés mutatkozik,

a már ~~ki~~jegecesedett intézmény is eltűnik s újra kezdi életét gyermekkorától kezdve valamely barbár, hódító nép közt, ahol primitív életviszonyokat szabályozva az előbbi fejlett alakja csak a forgalom, kultúra s a gazdasági élet általános fellendülésével tér vissza.

Pozitív történeti adatok hiányában többnyire következtetésekéből, de sok valószínűséggel bíró következtetésekéből feltehető, hogy már az egyiptomiaknál, assziroknál és föníciaiaknál is létezett a zálogjog valamelyes tisztultabb formája is, mert ezek a népek a maguk korában fejlett kereskedelmi életet éltek, a kereskedelem, fejlettebb gazdasági élet pedig a jogintézményt semmi esetre sem nélkülözheti. Amint azonban ezek a népek letűntek a történelem színpadáról, magukkal rántották a kultúrájukat is a pusztulásba. A görögök a jogalkotást

illetően nem gyakoroltak különös hatást a jogfejlődésre. A rómaiak újra előről kezdik a jogintézmények kialakítását. A rendelkezésünkre álló történeti adataink szerint a római zálogjog első formája fiducia, mely lényegében fiktív tulajdonátruházás. A hitelező a zálogtárgy quiritár tulajdonát szerzi meg, de azért még sem rendelkezhetik a dologgal valódi tulajdonosként, mert a fiduciát kísérő pactum adjektum akadályozza ebben, a hitelező köteles a dolgot a teljesítés után remancipálni.

A modern jogélet a zálogjogot csak alapelveiben hagyta meg rómainak, mert míg az ingatlan zálogjog a maga lényegében és alapjaiban zálogjog maradt, a telekkönyvi rendszer bevezetése után is, addig az ingó jelzálogjog visszafejlődött s újra azzá lett, mint volt a rómaiaknál a fejlődés kezdetén, pignus kézizálogjog.

A római kulturától való elszigeteltségében önálló fejlődésnek indult a zálogjog a germán népeknél északon. A római kultúra és jog már aranykorát élte, míg ott a zálogjog legprimitívebb alakja volt közhasználatban. Csak később, a római jog renessansa után vesztí el önállóságát a germán jog s kerül a római jog hatása alá, aminek következménye az lett, hogy a legfejletlenebb s a legfejlettebb zálogjogi alakzatok kerültek egymás mellé. Ránk nézve azért jelentősek a germán népek zálogintézményei, mert ezeket őseink nyugat-tó átvéve, kezdetleges viszonyaikat szabályozó élő joggá váltak náluk.

A zálogjog keletkezése, történetének megállapítása meglehetősen nehéz. Erre vonatkozó történeti adatok nem állanak rendelkezésünkre, a tudomány máig is elméletekre, feltevésekre kény-

telen támaszkodni. Sok valószínűséggel bir dr. Ágoston Péter véleménye, ki a zálogjog keletkezése történetének vizsgálatánál a kötelmi jog kezdetleges fejlődéséből indul ki. Szerinte a kötelmi jogügyletek a dolgok haszonkülcsönbe adásával keletkezhetek. Ezek az ügyletek természetesen csak az egymást jól ismerők, többnyire szomszédok közt keletkezhettek az adós személyes felelősségével biztosítva. A forgalmi élet fejlődésével az egymást nem ismerő felek is kötelmi kapcsolatba kerültek, amikor már bizonyítékok és egyéb biztosítékok is szükségesek voltak. Homály borítja azonban e biztosítékok milyenségét és nem kísérhetjük figyelemmel a zálogjognak a személyes felelősségből való fokozatos kifejlését sem.

Annyit megállapíthatunk, hogy a germán jog első ismert zálogintézménye Wadiatio.

Ez az intézmény még nagyon primitív vonásokat tüntet fel.

A zálogjog fennállását sokszor csak jelezték valamilyen módon. Az elzálogosításnak ez a módja az önhatalmu zálogolás elismerésének egyik alakjaként szerepelt. Ha ugyanis valamely állat kárban találtatván a károsult lefoglalta önhatalmulag, szokás volt az állatot tulajdonosának kiadni abban az esetben, ha az valami módon, pl. lónál a patkó darab átadásával elismerte a károsult zálogjogát. Látszólag ez már fejlettebb alakját tünteti fel a zálogjognak, azonban figyelembe kell venni, hogy ez a ceremónia nem is annyira a záloglás fennforgásának bizonyítására szolgált, mint inkább a kárigény elismerése volt az állat tulajdonosa részéről a károsulttal szemben.

Már a népjogok idejében ismeretes

volt az a zálogjogi forma, melyet ma alta Satsung néven ismerünk. A zálogul lekötni kívánt dolgot a hitelező birtokába vette és tartotta a teljesítésig. Általánosan elfogadott elv alapján használta is a hitelező a neki átadott zálogtárgyat, de szokásban volt a használat módját kölcsönös megállapodással szabályozni is, amikor vagy a hitelező fizetett bért a használatért esetleg oly módon, hogy a teljesítésbe betudták az esedékes bérösszeget, vagy pedig az adós birtokába hagyván meg a zálogtárgyat, az adós fizetett a hitelező zálogjogának elismerésül valami bért. A fejlődésnek indult gazdasági élet érezte már az utóbb említett esetből kitetszően, hogy a kézizálog nem mindenben felel meg a forgalom igényeinek. Nem csak az adósnak, de a hitelezőnek is elsőrangú érdeke sokszor, hogy a zálogul lekötött ingóság az adósnál maradjon, hi-

szen ha kiveszi az adós kezéből a termelő eszközöket, a zálogul lekötött felszereléseit, vagy ha belehelyezkedik az adós ingatlanának birtokába, ezzel megfosztja amatt a visszafizetés lehetőségétől. A hitelezői érdek azonban garanciákat követel magának s az adósnak a zálogtárgyon való birtoklása sok tekintetben veszélyezteti a hitelezői érdeket, miért is a jog elismeri a felek oly megállapodását, mellyel a birtokban maradt adós köteleztetik bérfizetésre a zálogjog elismeréséül. Hogy ez az eszköz nem felelt meg a haladó igényeknek és sok visszaélésre adott alkalmat, az világos. Az alte Satsung sajátsága volt, hogy a hitelező birtokában lévő zálogul lekötött dolog véletlen elpusztulása esetén az adós nem tartozott újabb zálogot adni, sőt a követelésért sem volt tovább személyesen felelős. A személyes felelősség és dologi felelősség éles

elkülönülése általában sajátos jellegzetessége volt a germán jognak, a fejlődés későbbi fokáig, s csak nagyon ritka esetben fordult elő ennek az ellenkezője. Nehézkes módon mehetett végbe a hitelező kielégítése a zálogtárgyból. Eladási joga a hitelezőnek csak a XIV. sz.-ban volt s általános szabályként a dolog hasznait be kellett tudni a követelésbe. Sokáig szokásban volt a kielégítésnek Pfandversatz néven ismert formája, a zálogtárgy további elzálogosítása. A városi élet kifejlődésével mindinkább előtérbe nyomult az a felfogás, mire abban a korban különösen az ingatlanoknál volt sürgős szükség. Állott azonban ez a felfogás az ingókra is. A neue Satzung más néven Städtische Satzung intézményét a tudomány egyaránt tekinti ingó s ingatlan dologelzálogosítási módjának, hogy a két Satzungnál csak az ingó és ingatlan közti különbség tűnik-e

ki, az a jogirodalomban vitás.

Nálunk a germán jog hatása folytán a zálogjog fejlődési irányától eltért. Történeti adatunk arra vonatkozóan nem áll rendelkezésre, hogy milyen volt a jogintézmény bevándorláskori alakjában. A zálogjog a magyar jogtörténet oly idejében esik, mikor már okirati anyag bőven áll rendelkezésünkre, mikor már a zálogjog eredeti jellegét is elvesztette az őt körülvevő fejlettebb kulturájú népekkel való érintkezés folytán. Verbőczyig a zálogjog nem a kötelem biztosítását szolgálta, hanem létesítette a kötelmet. Nem a kölcsön lényeges, hanem a zálog. Az okiratok nem a kölcsönről szólnak, hanem arról, hogy a zálogtárgy bizonyos irányban leván kötve. Ezt a zálogtárgyat az adósnak vissza kellett vásárolni. A hitelező az adós teljesítését illetőleg semmivel sincs biztosítva, mivel az adós tel-

jesítése nem kötelezettségként, hanem csak jogosultságként jelentkezik. A kötelem még Kálmán idejében is reális alapokon nyugszik. Ezen primitív felfogás lényegének elenyészését nem tudjuk pontosan kimutatni.

IV. Béla zsidó kiváltsága a zálogjognak már tisztultabb felfogását tükrözi vissza, a zálogjog mégis csak a XIII. sz.-ban kezdi magára öltetni valódi alakját. A zálog a hitelező birtokába kerül s csak az esetben lesz tulajdona, ha az adós azt nem váltja ki. Ezen kiváltsági jogosultság később kötelezettséggé érlelődik. Sokáig megőrzik az okmányok a kezdetleges jogi felfogás kifejezéseit, azonban ezek mögött már tisztultabb felfogás van, és a XIII. sz. végén már nem a tulajdonjog ideiglenes átruházása, hanem a kötelem biztosító, mégpedig nemlegesen biztosító mellékszerződés. Kötelem biztosító jellege mellett harcol az a tény is, hogy a zálogtárgyak jóval maga-

sabb értékűek voltak, mint a kölcsön összege. Ingók elzálogosítása még ekkor ritka, inkább csak rab-szolgák, ezüst tárgyak és már értékes fémtárgyak. A fejlődés lassanként az alzálogba adás jogát is megadta a hitelezőnek és elismerte a nemzetség megváltási jogát. Verbóczy pedig egyenesen kötelességévé teszi a felajánlást megváltás végett a rokonoknak, kik közbecsűben magukhoz válthatták és kialakult az a nézet is, hogy ha a zálogos hitelező nem engedné a követelés megfizetése fejében a zálogtárgy birtokát át, úgy elveszti követelését, miáltal a zálogjog biztosítéki jellege határozottabban domborodik ki. A hitelezőnek a zálogból való kielégítése azonban ép oly kezdetleges volt, mint nyugaton és sok visszaélésre adott alkalmat. Még a XVII. sz.-ban is állt a régi elv, hogy a zálog eladás csak az esetben gyakorolható, ha azt a felek pactummal kikötötték.

Az eladás rizikója a dolog tulajdonosáé volt s ha a zálogtárgy a követelést nem fedezte, pótolni tartozott. Egyébként az eladást csak a követelés kifizetésével akadályozhatta meg. A zálogjog további fejlődése már modernebb intézmények eszmekörébe vezetne, melyek oly sokféle hatások eredője, hogy jelen munka szűk kereteibe nehéz lenne beszorítani, de célszaktól is eltérnénk általa. E rövid történeti visszapillantás az ingó jelzálogra vonatkozó elméletek tárgyalásánál számos előnyt biztosít, annál inkább, mert más nemzetek idevágó intézményeinek helyes megítélése ezeken után könnyebbnek mutatkozik. A gazdasági élet kielégítésére irányuló szempontok, a forgalom biztonsága, a szabadsága, a hitelviszonyok megkönnyítésének problémái, az államok életében sokszor döntő szerephez jutnak, néha csaknem minden szempontot abszorbeálnak. Sok vér hullt már ki s ki tud-

ná megmondani, hogy mennyi fog még a jövőben hullani az államok gazdasági féltékenykedése miatt? S bár mindent elkövetnek, mint említettük, még vért is ontanak a nemzetek gazdasági érdekeik megóvása végett, a jogalkotás mégis ólom lábakon járva követi a gazdasági élet igényeit, mely sokszor kerülő utakon járva kénytelen céljait megvalósítani a hitelviszonyok javítása érdekében. Sok tételes intézkedés történt már, de mennyi csalódás, visszaélés előzte meg mindezeket. A jog ma tartózkodó magatartást tanusít némely jogintézménnyel szemben, bár elismeri elvileg jogosultságát. Inkább visszás helyzeteket is megtűr a közvetlen szabályozás helyett. A német jogrendszerben a Sicherungsübereignung a gazdasági életben nélkülözhetetlen ingóságok lekötését lehetővé teszi és elismeri, hogy a dolgok tulajdonjoga valamely követelés biztosítására tulajdonjog

fenntartással átruházható. Eltekintve attól, hogy ez számtalan vitás kérdésnek lehet kutfeje, a hiteligények kielégítésére sem alkalmas. Az egész jogintézmény a német polgári törvénykönyv azon szabályából fejlődött ki, mellyel lehetővé tétetett a dolgok jogcim nélküli átruházása. Jogilag is nehéz a biztosítéki átruházást, mint joghelyzetet minősíteni. Az adós birtokban marad, tehát a birtok jogok őt illetik, átruházza a dolgát, de tulajdonjogát fenntartja. Nem lesz indokolatlan ezek után, ha kérdezzük, vajjon mit ruházott át akkor az adós? Pedig az elzálogosításnak ez a módja Németországban nagyonis gyakori. A jogalkotás érzi, hogy a felek akarata itt zálogjog alapítására irányult s a birói gyakorlat is azért türi ezt a visszás helyzetet.

Csaknem u. ezeket mondhatjuk el az adásvételnek tulajdonjog fenntartással eszközölt

nálunk is intézményesített formájáról. Az eladó, kinek üzleti érdeke a dolog eladása, világos, hogy nem akar a dolog tulajdonosa maradni, neki a vételár a fontos, melyet azáltal akar magának biztosítani, hogy a vételár lefizetéséig csak az áru birtokát ruházza át a vevőre.

Érdekes azonban, hogy míg a végrehajtási eljárás során az adós más hitelezői nem foglalhatják le a tulajdonjog fenntartással megvett, még ki nem fizetett ingóságot, addig a hitelező pedig úgy elégíti ki magát a dologból, ha az adós félbeszakítja a részletfizetést, mintha az adós valóságos tulajdonos volna. Elárverezteteti azt a dolgot, melyet tulajdonjog fenntartással ruházott át, és amelyen csak a vételár egészének befizetése után szerzhetett volna tulajdont a vevő. Nem volna-e így egyszerűbb az így átruházott dolgon az eladónak törvé-

nyes zálogjogot engedélyezni, mely minden mást, még a törvényes zálogjogot is megelőzi, természetesen a harmadik jóhiszemű szerző jogainak tekintetbevételével, amennyiben ez lehetséges. A gyakorlat majdnem u. ezt teszi.

Ingó dolgon zálogjogot létesíteni nálunk ma is csak kézi záloggal lehet. Bár élénken foglalkoztatta a szakkörök figyelmét az ingókra vonatkozó lajstrom zálogjog intézményének megvalósítása a múltban is, mindezideig, eltekintve a legújabb törvényjavaslattól, az említett intézmény csak óhajtás maradt.

Németországban is a kormány tartózkodó magatartása a parlamenti középpárt képviselői egyrészét arra indította, hogy a lajstromzálogjog meghonosítása tárgyában javaslatot terjesszenek a képviselőház elé. Ez a javaslat heves ellenzésre

talált azért, mert a mező, erdő és kertgazdasághoz tartozó ingóságokon kívül az ipari üzemek és a kereskedők üzletéhez tartozó ingóságokra vonatkozólag is lehetővé teszi a birtokváltozás nélküli ingó zálogjog alapítását. E miatt 1926. évi május 21.-én újabb javaslat került a német parlament elé a mezőgazdasági haszonbérlők hitelszerzésének könnyítése tárgyában. Belgiumban az 1884. ápr. 15.-iki törvény az ingó jelzálog intézményét a belga Általános Takarékos és Nyugdíjpénztár kölcsöneinek biztosítására, továbbá a haszonbérbeadó által bérlőjének nyújtott kölcsönre vonatkozólag rendszeresíti. Az így létesített zálogjogot lajstromkönyvbe vezetik be. Hasonló intézmények állanak fenn Franciaországban, hol az 1898. jul. 18.-iki francia törvény "sur les warrants agricoles", a gazdákat bizonyos garanciák mellett a saját őrizetében hagyott termények-

re közraktári jegyek kibocsátására jogosítja, az 1906. évi novella pedig ezen intézménynek könnyebb kezelhetését teszi lehetővé, továbbá Svájcban, Olaszországban, Svédországban és Romániában. Főképpen a mezőgazdasági hitel emelése érdekében létesültek az említett törvények, különösen a függő termés eladása, vagy a lekötése fejében nyújtott kölcsönzések és ezzel a termés árak ingadozásainak spekulatív kihasználását kívánják megakadályozni. A mezőgazdák u.i. a termés beszedéséig kiadásukat az u.n. zöldhitel igénybevételel szokták fedezni, mely nagy nyereséget biztosít a hitelezőnek azért, hogy a termény árak a leszállításakor magasabbak, mint a lekötéskor, a magas árfolyam idején felvett kölcsön pedig tönkretétellel fenyegeti az adós gazda minden termését, ha a termésár a kölcsön visszafizetéséig leszáll. Sűrűn hangzanak e miatt az ér-

dekelt helyekről panaszok és nem minden indok nélkül.

Ismerve jól az említett sérelmeket, törvényjavaslatunk készítése alkalmával az ig. miniszter felhívta az OMGE-t, hogy mezőgazdasági szempontból foglaljon állást az ingó jelzálog intézményes meghonosítása tekintetében. Az OMGE. álláspontja szerint az ingó jelzálog intézményének megvalósítása sürgősen kívánatos, mert ezzel a mezőgazdasági hitelezésnek új forrásai nyilnának meg. De csak komoly hitelérdek kielégítését szolgálhassa s csak oly követelések biztosítására legyen szerezhető, melynek jogosítottjait valamely kötelmi viszony alapján az ingóság tulajdonosával szemben törvényes zálogjog illeti meg. Tiszta hitelügyletek ily módon való biztosítása csak nyilvános számadásra kötelezett intézeteknek volna megengedhető. Viszont az áruüz-

lettel kapcsolatos hitelügyleteknél a pénzintézetek bekapcsolásának elkerülését tartja célszerűnek.

Igazságtalanságot követnénk el a magyar jogalkotással szemben, ha a polgári törvénykönyv tervezetének bizottsági tárgyalásai közben felmerülő idevágó vitákról nem emlékeznénk meg és nem utalnánk arra, hogy nálunk is már régtől fogva foglalkoztatta a szakkörök véleményét az ingó jelzalog kérdése.

A tervezetet előkészítő bizottság a lajstrom zálogjog intézményét elvileg elfogadta s speciális törvény kereteibe illőnek tekintette s utalta, mint oly intézmény, mely a gazdasági élet változásai által sokban befolyásolható. Ezen speciális törvény hosszú hallgatás után készen állt az ig. minisztérium törvényjavaslatában, sőt már a javaslat az orsz. gyűlés elé terjesztendő is volt,

azonban az ekkor bekövetkező kormány átalakulás következtében a törvényjavasat törvényerőre nem emelkedett. Sürgős lett volna az intézmény mielőbbi megvalósítása már azért is, mert a Nagymagyarországból, Csonkamagyarország, s a virágzó és fejlődő és gazdag nemzetből koldusok országa lett, ahol ki kellene használnunk a hitelezésnek könnyítésére irányuló minden lehetőséget. Viszont túlzott kívánalmakat sem szabad vele szemben támasztani. A gazdasági élet ujjaszületését senkisérem remélhette egyedül a lajstrom zálogjog intézményesítésétől, de feltétlenül találhattunk volna benne alkalmas eszközt a hitelnyújtás minél szélesebb körben való kiterjesztésére. Mindenesetre óvatosságra int a kiforratlan intézmény meghonosítása, nehogy ép a kiforratlanságánál fogva alkalom nyiljék új visszaélésekre és ép ellenkező célt szolgálja, mint amelyet elérni kívánt.

Kétségen kívül áll, hogy a mi jogviszonyaink az ingatlanokkal rendelkező hitelkeresőt aránytalanul nagyobb előnyhöz juttatják, mint az ingóságokkal rendelkező tulajdonost s nem tuloz dr. Zachár Gyula megállapítása, mely szerint ma ingó dolgok alapján hitel egyáltalában nem létezik. Pedig sokszor igen nagy érték rejlik egyes ingóságokban s a gyakorlati élet szükségszerűségétől indítatva, a tulajdonátruházás ügyleteit használja fel rendszerint az ingó jelzálog intézményeinek pótlására.

A tulajdonátruházás constitutum possessorium útján, tulajdonátruházás visszavásárlási jog kikötése mellett, tulajdonátruházás összekapcsolva bérleti, haszonbérleti, haszonkölcsoni, vagy letéti szerződéssel, mint ismert és rejtett ingó jelzálog ügyletek.

De felhasznál más, komplikáltabb

formákat is a gyakorlati élet, mikből sok vita és számos visszaélés származhat, ha a felek szinlelt paktumaik betartását megtagadják, amikor is a védekező alperes, a való tényállás felfedezésére való törekvésével egyrészt a bíróság munkáját szaporítja, másrészt a hitelező kielégítési érdekeit veszélyezteti. A jogalkotás elvileg nem zárkózott el az ingó jelzálog intézményétől a multban sem, de tartózkodó magatartást tanusított, mert érezte, hogy a megvalósítás módozatai, tárgyai, alapiságai és biztosítékai nehéz feladatok megoldásai elé állítják, annál is inkább, mert a kérdéses intézmény a visszaélések meggátolását célozza, tehát oly módozatokat és eszközöket kell találni, melyek alkalmasak a cél betöltésére.

Az ingókra vonatkozó lajstrom zálogjog intézményét sokan elvi szempontból elle-

nezték, mások viszont mellette foglaltak állást, sokan úgy vélték, hogy pusztán a "pacumhipothaece" elismerése is meghozná a kívánt eredményt, némelyek pedig csak egyes speciális ingóságokra kívánták volna fenntartani.

Általában az idevonatkozó elméletek két nagy csoportját különböztethetjük meg : 1. azokat, ^{akik} ~~akik~~ elvi szempontból célszerűtlennek tartják, 2. azokat, akik valamely formában leendő meghonosítását kívánatosnak tartják. Ezen utóbbi elméletek közt további megkülönböztetéseket kell tennünk aszerint, hogy minő módozatok mellett kívánják az ingó jelzálogjog intézményét meghonosítani, mely ingóságokra nézve tartják megengedhetőnek és minő biztosítékokkal volna ellátandó úgy a hitelező, mint az adós pozíciója tekintetében, ideértve az alapiságok szempontjait is.

Az első csoportba osztottuk tehát azokat, akik elvi szempontból ellene voltak az ingó jelzálog intézményesítésének. Álláspontjuk szerint a kérdéses intézménynek nem valami sok gyakorlati jelentősége lett volna, főképen azért, mert nem találnak garanciákat, arra vonatkozóan, hogy a hitelezői érdek kellően meg lenne védve, különben is a személyi hitelnél előnyösebb alig volna. A hitelélet sem várhatja tőle ujjászületését, sőt a személyi hitel teljes kiveszése lenne az intézmény bevezetésének következménye s emellett a visszaéléseknek is tág tér nyílnék.

A mezőgazdaság szempontjából azért célszerűtlen, mert nem emeli a gazdák hitelképességét. Amelyik gazda rövidlejáratu kölcsön igénybevétele mellett ingóságait lekötné, vagy nem kapna, vagy csak igen terhes feltételek mellett kap-

na további kölcsönt. De a haszontőke sem hozná meg az óhajtott előnyöket, mert a haszonbérbeadó törvényes zálogjoga már felemészti a kielégítési alapot, amikor az csak a haszonbérelő ingóságaira szorítkozik. U. ebből a szempontból a kávéházi berendezések tárgyai sem volnának hitelbiztosíté- kul alkalmasnak tekinthetők, mivel a magasvendéglői üzletbért biztosító törvényes zálogjog nagyon ke- vés kielégítési alapot hagyna más hitelező szá- mára. A kereskedők, iparosok áruhitelre teljesen kielégíti a jelzett társadalmi réteg hitel igényét. Nem is volna bizonyos, hogy a kereskedő világ élne az említett intézménnyel, mivel u. a. az árut két irányban lekötni a kereskedőnek nem praktikus. Aki ezt teszi, az ezzel már tönkre is tette magát.

A gyakorlati kivihatóság szem- pontjából sem előnyös, különösen az idénycikkeket

árusító kereskedőkre nézve, mert az idény elmúltával üresen marad a raktár, eltűnik a kielégítési alaps csak a következő idény beálltával telik meg ismét, ha csakugyan megtelik. A hitelező nincs kellőleg biztosítva az adóssal szemben az említett esetben. Az adósnak a dolgok eladását feltétlenül meg kell engedni az áruraktárakból, az idénycikkek tekintetében pedig az egész raktár kiárusítását is, de minő biztosíték védi a hitelezőt? Oda jutnánk, hogy a dologi biztosíték pusztá személyi megbízhatóság szűk határai közé zsúgorodnék össze.

De nemcsak ebben az esetben, hanem egyébként is nagy nehézségekbe ütközik ennek az intézménynek gyakorlati keresztülvihetősége. A lajstromok szervezésének nehézségei, a belajstromozandó tárgyak egyediségének szabatos leírása körüli viták, továbbá az a tény, hogy csak bizonyos egyediség

szerint meghatározható tárgyak képezhetnék a lajstromozás tárgyát, mind ezen intézmény megvalósítását ellenző felfogást vallók érvei. Véleményük szerint a visszaélések leküzdésére alig található megfelelő biztosíték. A forgalom szabadsága és biztonságának szempontjai sem méltányolhatnának az intézmény megvalósításával kellőképpen, mivel a vevőnek minden vételnél meg kellene a lajstrom könyveket tekinteni, különben semmivel sem igazolhatná jóhiszeműségét. Egyébként az egyszerű emberek körében sok zavart okozhat, mivel a zálogkönyvek megtekintésére nincs megfelelő képzettségük. Sokan nem is tudnának róla.

A másik nagy csoport általában az ingó jelzalog megvalósításáért harcolt. A megvalósítás mikéntjét illetően azonban nagyon különböző elvek, nézetek alakultak ki e csoportba tartozók közt. Egyesek a belajstromzás hívei, mások elég-

ségesnek tartják a puszta megegyezést, belajstromzás nélkül, vannak, kik a pactum hypothecae érvényét közjegyzői okirathoz akarják kötni is így tovább.

Lássuk azonban ezeket közelebbről.

Az ingó jelzálogjog intézményének hívei elsősorban azt hozták fel érveik helyességének igazolására, hogy az ingó jelzálogjog már külföldön mint beválttűző jogszabály szemlélhető, felsorakoztatván a fentebb említett forrásokat. Felhozzák továbbá, hogy nagy számmal vannak ingó tárgyak, melyek nagy értékük ellenére nem köthetők le kézizálogul, minthogy a tulajdonos termelési eszközei. Egyébként nem is képviselnének ezek akkora értéket a hitelező birtokában, mint az egyes termelési ágak szolgálatában. A kávéházi és üzleti berendezések, valamint más árutáruk mint dolog összessége elzálogosítása belajstromzás útján technikailag keresztülvihető, mert ha

ugyan az egyes tárgyak változnak is, de a dolog összesség mint ilyen, megmarad. Tarthatatlannak véli továbbá azt a felfogást, hogy az ingó jelzálogjog bevezetése tönkretenné a gazdák személyi hitelét, sőt ellenkezőleg, ez az egyedüli eszköz a lábonálló termés zöldhitel útján való időelőtti lekötésének megakadályozására. Különösen a haszonbérlők szempontjából bir rendkívül fontossággal ez az intézmény, kik ingatlan biztosítékot nyújtani nem tudván rendszerint a legdrágább kölcsönöket kapják.

A fundált hitel irányát érezve, sok iparos és kereskedő megtakarított pénzét ingatlanokra fektetni kénytelen, hogy üzemét, ha netán válságba jutna, megfelelő kamatozású kölcsönnel tudja felsegíteni, minek biztosítására hitelezőjét telekkönyvi biztosítékkal láthassa el. Kétségtelen, hogy az ingatlanok vásárlása a fenti cél-

ból semmi esetre sem lehet előnyös az iparosokra vagy kereskedőkre nézve, kik a tőkét, ahelyett, hogy üzemük produktivitásának emelésére fordítanák, ingatlanokba fektetve vállalatukat fosztják meg a gazdasági élet eme nélkülözhetetlen eszközétől, a tőkéttől. A mezőgazdaság is kárt vall vele, ha az ingatlan valódi célja helyett ily mellékes célok betöltésére használtatik fel. A kereskedőt mint földtulajdonost nem érdeklik a gazdasági többtermelés problémái, legtöbbször haszonbérbe adja ingatlanát, ránézve sokkal lényegesebb az üzlete számára kínálgzó telekkönyvi biztosíték-adás lehetőségé.

A felsorakoztatott érvek alapján a lajstromzálogjog intézményesítését kellene a nézet hiveinek nézete szerint a hitelélet megjavítására felhasználni. A lajstromzálogjog u.i. az ingóságok tulajdonosainak a telekkönyvezett ingatlanok tu-

lajdonosaival egyenlő előnyöket biztosítanak.
A szervezés a lajstromkönyveket illetően vagy a lakhely, vagy a telekkönyvi körzetek szerint volna eszközendő, a lajstromok vezetésével pedig külön hivatalok volnának megbízhatók.

Mindez felesleges körülményesség azok szemében, akik a pactum hypothecae elismerése útján is elérni gondolják a lajstromzálogjoggal betölteni kívánt célt. A pactum hypothecae az ingóságok birtokátruházás és belajstromzás nélküli zálogul való lekötését tenné lehetővé. A pactum hypothecae tisztán konszenzuális alagra fektetné a zálogjogot ebben a formájában, mert a pusztá meg-egyezést már jogosító hatállyal ruházná fel. A hitelező szabad tetszésére lenne bízva, hogy 3-ik személlyel jóhiszeműségét miként törné meg. Ha csak egyes személyektől féltené érdekeit, úgy értesítené őket az elzálogosításról. Ha azonban min-

denkivel szemben óhajtana magának védelmet biztosítani, úgy ezt a zálogtárgyon alkalmazott jelzéssel tehetné, miből mindenki látná, hogy a dolog el van zálogosítva. Az ilyen jelzés alkalmazása azonban nehézségekbe ütközik némely dolognál, kicsi jel nem felel meg a célnak, nagy jelzések pedig felesleges módon rontják az adós hitelét. A legnagyobb baj mégis ott van, ezen jelzéseknél, hogy vagy egyáltalában nem távolíthatók el s akkor a zálogjog fennállását, ha pedig könnyűszerrel lenne levehető, számtalan visszaélésre adna alkalmat, mert a jelzés az adós akarata szerint ép akkor hiányozhatnék a dologról, mikor arra a legnagyobb szükség lenne.

A pactum hypothecae általános elismerése védetlennül hagyná az adós más hitelezőjének érdekét, kik az adós vagyoni erejében biz-

va hiteleznek s csak később jönnek rá, hogy az adós minden vagyona le van kötve. Nagy nehézségekbe ütköznék továbbá a jelzálogos hitelezők rangsorozatának megállapítása.

Dr. Zachár Gyula nézete szerint ezen úgy lehetne segíteni, hogy a zálogszerződés érvényességi kelléke lenne a közjegyzői okiratba való foglalás, ahol is fel lenne tüntetve a zálogtárgy neve szabatosan megjelölve, a kölcsön összege, a zálogbaadás ideje, a zálogtárgy becsértéke, a lejárat és a korábbi jelzálogos hitelezők neve és követeléseik összege lejáratuk időszerinti sorrendjében, hivatkozással a rájuk vonatkozó közjegyzői okiratokra. A közjegyzőnek pedig kötelességévé tétetnék, hogy az elzálogosítót elhívja a korábbi elzálogosítások bemondására, esetleg a közjegyzői okiratok felmutatása mellett, mikor is az

uj elzálogosítást tartalmazó közjegyzői okirat az előbbi zálogjogokat is felsorolná.

Az adós fokozott büntetőjogi felelősség terhe mellett volna kötelezve az adatok pontos bemon-
dására. Eltekintve attól, hogy az ingó forgalom ezen rendszere mellett felette nehézkessé válna, a költségek felesleges halmozását is eredményezné. A kevésbé szilárd karakterűek pedig hamarosan bün-
be sodródának, minek előmozdításától a jogalkotás-
nak feltétlenül tartózkodni kell.

Az u.n. kísérő okiratok csak egyes specialis tárgyaknál lennének alkalmazhatók, dolog
összesség elzálogosítását nem lehetne velük keresz-
tül vinni s így a mezőgazdaság és kereskedelem
nem igen vehetné igénybe.

Végül pedig mégis arra az eredmény-
re jutunk, hogy a belajstromozás mutatkozik leg-

célszerűbbnek, a zálogjog emellett az intézmény mellett megtarthatja abszolút jogi jellegét, amellett, hogy ez felel meg legjobban a publicitás, officialitás és specialitás elveinek is. Jogalkotásunk az 1926. évben akarta nálunk az ingókra vonatkozó lajstromzálogjog intézményét meghonosítani. Alapos körültekintés mellett készült az ig. minisztériumban az idevonatkozó törvényjavaslat a szakkörök meghallgatásával.

Törvényjavaslatot az ig. miniszter 1926. nov. 5.-én terjesztett a nemzetgyűlés elé. A javaslat az üzemi termelési, valamint az egyes egészségügyi és közművelődési intézmények hitelének előmozdítását célozta. Ezek a szempontok irányították a javaslat készítőit a zálogtárgyak kiválogatásánál, melyeket a javaslat felsorol. Az ingójelzálog létesítéséhez megkívántatik az elzálogosi-

tónak írásbeli beleegyezése és a zálogjognak a telekkönyvi hatóságoknál vezetett ingó jelzálogkönyvben leendő bejegyzése. A tisztán hitelezési ügyleteknél csak a nyilvános számadásra kötelezett intézetek javára, a termelő üzemek és vállalatok berendezésével vagy folytatásával kapcsolatos hitelezési ügyletekből eredő követeléseknek s a haszonbérleti jogviszonyból származó követelésnek biztosítására a hitelező személyére tekintet nélkül létesíthető ingó jelzálog.

A törvényjavaslat a mező és erdőgazdasági felszerelések tárgyaira, a mezőgazdasági függő terményekre egy évi, az erdőgazdasági termények meghatározott mennyiségére esetleg több évi elzálogosítást tesz lehetővé. Tárgyai lehettek volna az ingó jelzálognak meghatározott állatállomány, a bányászatban a bányaadományozás nélkül folytatható

bányauzem felszerelése, a kitermelt bányatermék meghatározott felszerelése, a feldolgozásra szánt nyersanyag, vagy féláru készlet, továbbá az ipari üzemek elkülönített raktári készlete a kereskedelemben a ker. üzlet felszerelése és elkülönített raktári készlete, végül a fürdő vállalatnak vagy magánygyintézetnek felszerelése, színházak, mozgóképszínházak, mutatványos üzemek és egyéb hasonló vállalatok felszerelése. A törvényjavaslat szerint ki voltak véve az elzálogosítás ezen formája alól azok a dolgok, melyek végrehajtás alól mentesek és csak oly ingóságon létesíthető, mely az elzálogosító tulajdonát képezi, mégpedig mint egész képezi tulajdonát, vagyis ingó jelzálogot alapítani közös dolgon nem lehetett volna. A hiteltelzót védi az adós fokozott büntetőjogi felelőssége is.

Hogy a fentebb kifejtett ellentétes nézetek közül az ingó jelzálog mellett állást foglaló vagy az ~~ellene~~ állást foglaló nézetet tarthatjuk-e helyesnek, ezt véglegesen eldönteni, miután a javaslat törvényerőre nem emelkedett, nem is tudhatjuk.

A jelenlegi nehéz gazdasági viszonyok mellett fontos volna a hitelnek széles körű kiterjesztése és megkönnyítése, azonban ép a mai viszonyok közt nagy reményeket az ingó jelzáloghoz fűzni nem lehet, mert jelenleg a tiszta és tehermentes ingatlanokra is nehéz hitelt szerezni s így ha a mai viszonyokat figyelembe vesszük, egy bizonytalan hitelalapot nyújtó ingóságra kölcsönt nyerni szinte lehetetlennek látszik. Hogy tényleg mily befolyásos lett volna az ingó jelzálog törvényerőre emelésének a gazdasági helyzetre, az csak a javaslat törvényerőre emelkedése után és gyakorlati megisme-

résével lett volna eldönthető.

+ - + - + - + - +

Forrásmunkák.

- 1./ Dr. Zachár Gyula: A magyar magánjog alaptanai. IV. kiad. Budapest, 1928.
- 2./ Dr. Zachár Gyula: Ingó jelzálog.
- 3./ Dr. Ágoston Péter: A zálogjog általános tanai.
- 4./ Dr. Tóth Lajos: Magyar magánjog. Debrecen, 1922.
- 5./ Jogtudományi Közlöny: 1925. évf. 24. sz. és 1926. évf. 15. sz.
- 6./ Köztelek: 1936. évf. 5. és 36. sz.

BEBREGENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
3462/10-5 gyarapodási naplósám.